

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikostorjunnasta Tullissa annettua lakia. Muutokset koskevat eräitä salaisia tiedonhankintakeinoja ja niiden käytön edellytyksiä ja niiden taustalla on pakkokeinolakiin, poliisilakiin ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettuun lakiin hiljattain tehdyt muutokset.

Esityksen mukaan salaisena tiedonhankintakeinona toteutettavan televalvonnan lupaa ei enää jatkossa haettaisi tuomioistuimelta jokaiseen luvan hakemisen hetkellä tiedossa olevaan henkilön käyttämään teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen erikseen, vaan televalvontalupa kohdistuisi tunnettuun henkilöön ja pidättämiseen oikeutettu tullimies päättäisi mihin teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen televalvontaa kohdistetaan. Tuomioistuin päättäisi jatkossakin teleosoitteista tai telepäätelaitteista henkilön ollessa tuntematon.

Tullille lisättäisiin oikeus peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa ennalta estettäessä sen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Tulli voisi käyttää ylimääräistä tietoa nykyisestä poiketen myös selvittäessä tullirikoksena pidettävää huumausainerikosta.

Lisäksi täsmennettäisiin eräitä säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian vuoden 2024 alussa.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi	4
2.1 Yleistä	4
2.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet	5
2.3 Salaiset tiedonhankintakeinot rikoksen estämiseksi	6
3 Tavoitteet	13
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	13
4.1 Keskeiset ehdotukset	13
4.2 Pääasialliset vaikutukset	14
4.2.1 Viranomaisen toimintaan kohdistuvat vaikutukset	14
4.2.2 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset	14
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	15
6 Lausuntopalaute	15
7 Säännöskohtaiset perustelut	19
8 Lakia alemman asteinen sääntely	22
9 Voimaantulo	22
10 Toimeenpano ja seuranta	22
11 Suhde muihin esityksiin	22
12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	23
12.1 Yleistä	23
12.2 Salaiset tiedonhankintakeinot	24
12.2.1 Yleistä	24
12.2.2 Televalvonta	24
12.2.3 Peitelty tiedonhankinta	25
12.2.4 Ylimääräisen tiedon käyttäminen	25
LAKIEHDOTUS	27
Laki rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta	27
LIITE	31
RINNAKKAISTEKSTI	31
Laki rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta	31

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Laki rikostorjunnasta Tullissa (623/2015), jäljempänä *Tullin rikostorjuntalaki*, tuli voimaan 1.6.2015.

Oikeusministeriön valmisteleva hallituksen esitys laeiksi pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi annettiin eduskunnalle lokakuussa 2022 (HE 217/2022 vp). Eduskunta hyväksyi esityksen helmikuussa 2023. Pakkokeinolain (806/2011) muutokset tulivat voimaan 1.10.2023 (laki 452/2023).

Poliisilain (872/2011) salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 5 lukuun ehdotettiin tehtäväksi pakkokeinolain 10 luvun muutoksia vastaavat muutokset eduskunnalle marraskuussa 2022 annetulla hallituksen esityksellä laiksi poliisilain muuttamisesta (HE 275/2022 vp). Eduskunta hyväksyi esityksen helmikuussa 2023. Poliisilain muutokset tulivat voimaan 1.10.2023 (laki 492/2023).

Sisäministeriö antoi 31.8.2023 hallituksen esityksen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain ja poliisilain 5 luvun 10 §:n muuttamisesta (HE 7/2023 vp). Esityksellä on tarkoitus tehdä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018), jäljempänä *Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaki*, salaista tiedonhankintaa koskevaan 3 lukuun muutokset niin, että ne vastaavat pääosiltaan pakkokeinolain 10 lukuun tehtäviä muutoksia. Poliisilain muutos on tekninen. Eduskunta on hyväksynyt lain 10.10.2023 (EV 9/2023 vp).

Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva Tullin rikostorjuntalain 3 luku vastaa olennaisilta osiltaan pakkokeinolain 10 luvun salaisia pakkokeinoja koskevia säännöksiä. Salaisia tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää pääasiassa samojen edellytysten perusteella rikosten estämiseen kuin niitä voidaan käyttää pakkokeinolain 10 luvun perusteella rikosten selvittämiseen. Tulli voi tietyissä tapauksissa käyttää salaisia tiedonhankintakeinoja myös vaaran torjumiseen.

PTR-viranomaiset (Poliisi, Tulli, Rajavartiolaitos) tekevät tiivistä yhteistyötä rikostorjunnassa ja tähän yhteistyöhön kuuluu myös paljon salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvää yhteistyötä. Tämän vuoksi on tärkeää, että kaikkien esitutkintaviranomaisten salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvä lainsäädäntö on mahdollisimman yhdenmukaista. Tätä taustaa vasten on tarpeen tehdä soveltuvien osin vastaavat muutokset Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun, kuin mitä on tehty pakkokeinolain 10 lukuun ja poliisilain 5 lukuun (laki 452/2023 ja 492/2023) ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 lukuun (laki 990/2023).

1.2 Valmistelu

Valtiovarainministeriö asetti 24.8.2023 hankkeen Tullin rikostorjuntalain muuttamiseksi. Hankkeen tehtävänä on valmistella Tullin rikostorjuntalain salaista tiedonhankintaa koskevan 3 luvun muutokset niin, että ne vastaavat soveltuvin osin hallituksen esityksen HE 217/2022 vp perusteella pakkokeinolain 10 lukuun ja HE 275/2022 vp perusteella poliisilakiin tehtäviä muutoksia. Hallituksen esitys on valmisteltu valtiovarainministeriön vero-osastolla virkatyönä.

Hallituksen esitysluonnos oli lausuntokierroksella 14.11.–15.12.2023. Valtiovarainministeriö pyysi lausuntoa seuraavilta tahoilta, joista tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon: Eduskunnan

oikeusasiamiehen kanslia*, Electronic Frontier Finland - Effi ry, Elinkeinoelämän keskusliitto*, Helsingin hovioikeus*, Helsingin käräjäoikeus*, Ihmisoikeusliitto, Julkiset Oikeusavustajat ry, Juristiliitto – Juristförbundet*, Keskusrikospoliisi*, liikenne- ja viestintäministeriö*, Liikenne- ja viestintävirasto*, Oikeuskanslerinvirasto*, oikeusministeriö*, Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry, Poliisihallitus*, puolustusministeriö*, Pääesikunta, Rajavartiolaitoksen esikunta*, sisäministeriö, poliisiosasto*, Suojelupoliisi*, Suomen Asianajajaliitto*, Suomen Poliisijärjestöjen liitto, Suomen Syyttäjäyhdistys ry*, Suomen tuomariliitto ry, Suomen Yrittäjät, Syyttälaitos*, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry*, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Tulli*, Tulliliitto*, Tullin Akavalainen Yhdistys ry, Tullivirkamiesliitto, Tuomioistuinvirasto, ulkoministeriö.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ja lausuntotiivistelmä ovat saatavilla osoitteessa valtioneuvosto.fi/hankkeet tunnuksella VM109:00/2023. Lausuntojen sisältöä käsitellään esityksen kohdassa 6.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Yleistä

Tullin rikostorjuntalakia sovelletaan sen 1 luvun 1 §:n mukaan Tullin tehtävänä oleviin toimiin tullirikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja tullirikoksista epäiltyjen syyteeseen saattamiseksi. Tullin toimivaltuuksia rikostorjunnassa rajaa tullirikoksen määritelmä. Tullin rikostorjuntalain 1 luvun 2 §:n mukaan tullirikoksella tarkoitetaan rikosta, jolla: a) rikotaan sellaista tullilain (304/2016) tai muun lain säännöstä, jonka noudattamisen valvonta tai täytäntöönpano on Tullin tehtävänä, b) tullimieheen kohdistuvaa rikoslain (39/1889) 16 luvun 3 §:ssä tarkoitettua haitantekoa virkamiehelle sekä 4 b §:ssä tarkoitettua niskoittelua tullimiestä vastaan, c) rikoslain 46 luvun 6 ja 6 a §:ssä tarkoitettua laitonta tuontitavaraan ryhtymistä ja d) sellaista rikosta, johon sisältyy omaisuuden maahantuontia, maastavientiä tai Suomen kautta kuljettamista. *Tullirikostorjunnalla* tarkoitetaan lain 1 luvun 2 §:n mukaan tullirikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä. *Tullirikoksen estämisellä* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää tullirikos, sen yritys tai valmistelu, taikka keskeyttää jo aloitetun tullirikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. *Tullirikoksen paljastamisella* tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta. *Tullirikoksen selvittämisellä* tarkoitetaan tullirikoksen esitutkintaa.

Tullin rikostorjuntalain 1 luvun 3 §:ssä säädetään Tullin toimivallasta tullirikostorjunnassa. Tulli vastaa tullirikostorjunnasta siten kuin Tullin rikostorjuntalaissa tai muualla laissa säädetään. Tulli on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen.

Tullin rikostorjunnassa sovelletaan Tullin rikostorjuntalain 1 luvussa säädettyjä yleisiä periaatteita, erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista (5 §), suhteellisuusperiaatetta (6 §), vähimmän haitan periaatetta (7 §).

Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan Tullin rikostorjuntalain 1 luvun 5 §:n mukaan tullimiehen on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista. Suhteellisuusperiaatetta koskevan Tullin rikostorjuntalain 1 luvun 6 §:n mukaan toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyys, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden. Käytettävien

keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulee olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään.

Vähimmän haitan periaatetta koskevan Tullin rikostorjuntalain 1 luvun 7 §:n mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Salaisilla tiedonhankintakeinoilla voidaan puuttua perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, kuten esimerkiksi perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksistä säädetäessä on otettava huomioon eräiden perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvät lakivaraukset. Perustuslain 10 §:n 3 momentin yksilöidyn lakivarauksen mukaan lailla voidaan säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Pykälän 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa.

Perusoikeudet eivät yleensä ole ehdottomia, vaikka perusoikeussäännös olisi kirjoitettu oikeuden turvaavaan muotoon ja vaikka säännös ei sisältäisikään sääntelyvarausta tai muuta lakiviittausta. Tällöin kysymys perusoikeuden rajoittamisesta ratkaistaan perusoikeuksien rajoittamista koskevien yleisten oppien mukaisesti. Perustuslakivaliokunta on johtanut perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudesta ja oikeuksien luonteesta perustuslaissa turvattuina oikeuksina joitakin yleisiä perusoikeuksien rajoittamista koskevia vaatimuksia (PeVM 25/1994 vp, s. 4–5). Näitä ovat vaatimukset:

1. lailla säätämisestä
2. lain täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta
3. rajoituksen hyväksyttävyydestä
4. rajoituksen suhteellisuudesta
5. perusoikeuden ydinalueen koskemattomuudesta
6. oikeusturvajärjestelyjen riittävydestä ja
7. ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisesta.

2.2 Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet

Edellisessä jaksossa viitattujen perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten mukaan Tullin toimenpiteen kohteena olevan henkilön perusoikeuksiin kohdistuvat rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. On lisäksi hyvä kiinnittää huomiota perustuslain 22 §:ään, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tässä suhteessa merkityksellinen esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta on ennen kaikkea yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus, EIS; SopS 18 ja 19/1990; sellaisena kuin se on myöhemmin muutettuna SopS 71 ja 72/1994, SopS 85 ja 86/1998, SopS 8 ja 9/2005, SopS 6 ja 7/2005 sekä SopS 50 ja 51/2010). Lisäksi merkitystä on erityisesti kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella (SopS 7 ja 8/1976; KP-sopimus).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen osalta erityisen merkityksellisinä artikloina tässä esityksessä tehtävän tarkastelun kannalta on syytä mainita sopimuksen 5 artikla oikeudesta vapauteen ja turvallisuuteen ja 8 artikla oikeudesta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta, 10 artikla sananvapaudesta ja 13 artikla oikeudesta tehokkaaseen oikeussuojakeinoon. Huomionarvoisena voidaan pitää myös yleissopimuksen ensimmäisen pöytäkirjan 1 artiklassa turvattua omaisuuden suojaa.

KP-sopimuksen osalta tässä tehtävän tarkastelun kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy esimerkiksi tehokkaiden oikeussuojakeinojen osalta sopimuksen 2 artiklaan, oikeutta vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen koskevaan 9 artiklaan, ja yksityiselämän, perheen, kodin tai kirjeenvaihdon suojaa koskevaan 17 artiklaan.

2.3 Salaiset tiedonhankintakeinot rikoksen estämiseksi

Tullin rikostorjuntalain 1 luvun 2 §:n 3 kohdan mukaan tullirikoksen estämisellä tarkoitetaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Tullin tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämisestä on kysymys silloin, kun teko kyettäisiin estämään ennen kuin tunnusmerkistön mukaiseen täytäntöönpanotoimeen on ryhdytty. Myös rangaistavan yrityksen estäminen mainitaan nimenomaisesti. Tullin tutkittavaksi kuuluvan rikoksen valmistelun estämisellä tarkoitetaan rangaistavan teon valmistelua, vaikka itse valmistelua ei ole kriminalisoitu. Lisäksi valmistelun estämiseen kuuluu myös rangaistavan valmistelun estäminen.

Tullin rikostorjuntalain 3 luvussa säädetään televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, suunnitelmallisen tarkkailun, peitellyn tiedonhankinnan, teknisen tarkkailun (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimisen, peitetoiminnan (myös yksinomaan tietoverkossa), valeoston (myös yksinomaan tietoverkossa tapahtuvan), tietolähdetoiminnan ja valvotun läpilaskun käyttämisestä Tullin tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseen taikka vaaran torjumiseen. Näitä tiedonhankintakeinoja voidaan käyttää salassa niiden kohteilta.

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 2 §:n mukaan salaisen tiedonhankintakeinon yleisenä edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan Tullin tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi tai vaaran torjumiseksi tarvittavia tietoja. Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön erityisinä edellytyksinä ovat ne yksilöidyt rikokset, joiden estämiseksi kutakin keinoa voidaan käyttää. Lisäksi Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan suunnitelmallista tarkkailua, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, henkilön teknistä seurantaa, teknistä laitetarkkailua ja valvottua läpilaskua saadaan käyttää vain, jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys Tullin tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiselle. Lisäksi peitetoiminnan ja valeoston käyttäminen edellyttää keinon välttämättömyyttä tullirikoksen estämiseksi. Kyseisillä menetelmillä voidaan puuttua perus- ja ihmisoikeuksiin siinä määrin, että niiden käytölle on ollut perusteltua asettaa tällainen edellytys.

4 § Televalvonta ja sen edellytykset

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 4 §:n mukaan Tullille voidaan sen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi antaa lupa kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos henkilön

lausumien tai käyttäytymisen perusteella taikka muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyneen erikseen lainkohdassa määriteltäviin tullirikoksiin.

Lain 3 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan televalvonnalla tarkoitetaan laissa tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty tietoyhteiskuntakaareissa (917/2014) tarkoitettuun yleiseen viestintäverkkoon tai siihen liitettyyn viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Tunnistamistiedolla tarkoitetaan tietoyhteiskuntakaaren 3 §:n 40 kohdassa tarkoitettua oikeus- tai luonnolliseen henkilöön yhdistettävissä olevaa tietoa, jota käsitellään viestien välittämiseksi. Tietoyhteiskuntakaaren nimike on muutettu lailla 68/2018 sähköisen viestinnän palveluista annetuksi laiksi.

Sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa käsite *tunnistamistiedot* on korvattu termillä *välitystiedot*. Hallituksen esityksessä tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain ja rikoslain tiettyjen kohtien muuttamisesta (HE 221/2013 vp) on todettu, että välitystieto vastaa sisällöllisesti tunnistamistiedon määritelmää, mutta vastaa paremmin haettua sisältöä. Termi tunnistamistieto sekoitetaan yleiskielessä usein erilaisiin tunnistautumiseen liittyviin palveluihin. Tunnistamistiedon määritelmästä ei ole myöskään ilmennyt riittävän selvästi se, että tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä oleva tieto on tullut kerätä viestinnän välittämisen yhteydessä, jotta sitä voidaan pitää tunnistamistietona. Tästä syystä Tullin rikostorjuntalaissa on perusteltua korvata termi tunnistamistieto termillä välitystieto, vastaavasti kuin 1.10.2023 voimaan tulleissa pakkokeinolain ja poliisilain muutoksissa.

Termillä välitystieto olisi Tullin rikostorjuntalaissa kuitenkin osaksi erilainen merkitys verrattuna sähköisen viestinnän palveluista annettuun lakiin. Tämän vuoksi Tullin rikostorjuntalaissa termiä tarkennettaisiin toteamalla, että kysymys on välitystiedoista nimenomaan Tullin rikostorjuntalaissa tarkoitettussa merkityksessä. Valittu määritelmä vastaa pakkokeinolain ja poliisilain, Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain vastaavien määritelmien muutoksia.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdan mukaan viestinnän välittäjällä tarkoitetaan teleyritystä, yhteisötilaajaa ja sellaista muuta tahoa, joka välittää sähköistä viestintää muutoin kuin henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin. Televalvonnan voidaan katsoa kohdistuvan nimenomaan viestinnän välittäjän hallussa olevien välitystietojen hankintaan. Jos välitystiedot hankitaan muualta kuin viestinnän välittäjän hallusta, kyse ei ole televalvonnalla hankittavasta tiedosta. Tämän vuoksi on perusteltua täsmentää televalvonnan määritelmää viittaamalla siinä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 3 §:n 36 kohdan määritelmään. Kysymys on televalvonnan määritelmän tarkentamisesta myös suhteessa pakkokeinolain 7 luvun 4 §:n mukaisiin takavarikoimis- ja jäljentämiskieltoihin.

6 § Televalvonnasta päättäminen

Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimien päättää 4 §:n 2 momentissa sekä 5 §:ssä tarkoitetusta televalvonnasta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Pykälän 2 momentin mukaan jos 1 momentissa tarkoitettu televalvontaa koskeva asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää televalvonnasta siihen asti, kunnes tuomioistuimien on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua

Pykälän 4 momentin mukaan lupa voidaan antaa enintään kuukaudeksi kerrallaan, ja se voi koskea myös luvan antamista edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Käytännössä on esitetty erilaisia tulkintoja siitä, voidaanko televalvonnalle hakea jatkoa aikaisemman luvan ollessa vielä voimassa, ja jos uusi lupa myönnetään vanhan ollessa vielä voimassa, alkaako jatkoluvan voimassaolo aina päätöshetkestä vai esimerkiksi tätä myöhemmästä vanhan luvan päättymispäivästä. Momenttia tulisi selventää niin, että siitä käy selvästi ilmi luvan voimassaolon alkavan aina luvan antopäivästä. Olennaista on, että luvan myöntämisen edellytykset on arvioitu ja ne ovat olleet olemassa luvan myöntämishetkellä.

Pykälän 5 momentissa säädetään siitä, mitä tietoja televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava. Momentin 6 kohdan mukaan on mainittava toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte. Erilaisten telepäätelaitteiden määrä kasvaa jatkuvasti. Esimerkiksi televalvonnan kohteena olevien liittymien määrät ovat kasvaneet vuositasolla selvästi enemmän kuin niiden kohteena olevien henkilöiden lukumäärä. Nykyinen sääntely lisää tarvetta tehdä samassa asiassa samaa henkilöä koskevia useita peräkkäisiä televalvontavaatimuksia ja -päätöksiä. Nykyisen sääntelyn laite- ja liittymäkohtaisuus aiheuttaa samassa asiassa useita peräkkäisiä televalvontalupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä Tullissa että tuomioistuimissa.

On perusteltua, että televalvontaa koskeva sääntely muutettaisiin teleosoite- tai telepäätelaitte kohtaisuuden sijaan henkilösidonnaiseksi. Televalvontaa koskevassa luvassa ei enää luettelaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita lupa koskee, vaan tuomioistuin myöntäisi luvan kohdistaa televalvontaa henkilön hallussa olevaan tai hänen olettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Muutoksen ansiosta Tullin ei tarvitsisi hakea enää erikseen yksittäisiä lupia kullekin henkilön hallussa olevalle tai hänen oletettavasti muuten käyttämälleen sellaiselle teleosoitteelle tai telepäätelaitteelle, joka selviää televalvontaluvan myöntämisen jälkeen. Tuomioistuin päättää ehdotuksen mukaan edelleen henkilöstä, jonka viestintään televalvonnan on tarkoitus kohdistua.

Henkilön käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi edelleen Tullin virkavastuulla selvitettäväksi asiaksi. Pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillisen päätöksen. Siinä tulisi nimenomaisesti perustella, miksi toimenpiteen kohteeksi on valittu juuri kyseessä olevat teleosoitteet tai telepäätelaitteet. Päätös olisi Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 62 §:ssä tarkoitetun laillisuusvalvonnan piirissä.

Päätöksen perusteluvollisuutta ja jälkivalvontaa korostettaisiin myös edellyttämällä salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevassa 57 §:ssä, että myös televalvontaa koskevassa ilmoituksessa tiedonhankinnan kohteelle olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Tällä olisi merkitystä tiedonhankinnan kohteen oikeusturvatakeiden, kuten esimerkiksi kantelun, rikosilmoituksen tai vahingonkorvauskanteen kannalta. Tällä olisi myös merkitystä tuomioistuimen tiedonsaannille, sillä 57 §:n 4 momentin nojalla kohteelle ilmoittamisesta on jatkossakin samalla ilmoitettava kirjallisesti luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Muutoksen vuoksi on lisäksi perusteltua lisätä televalvonta Tullin rikostorjuntalain 55 §:ään, joka koskee teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttämistä. Perusteltua on, että myös televalvonta tulisi keskeyttää tilanteessa, jossa se kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin oleviin teletietoihin. Lisäksi televalvonnalla saadut tiedot ja niitä koskevat muistiinpanot olisi hävitettävä.

Televalvontalupaa haettaessa ja myönnettäessä henkilö voi kuitenkin olla myös tuntematon. On perusteltua, että tämä käy nimenomaisesti ilmi lain säännöksestä. Tällaisissa tapauksissa olisi lisäksi edelleen tarvetta sille, että televalvontalupa myönnettäisiin teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisesti. Erityisesti ennakolta maksettujen kotimaisten ja ulkomaisten liittymien käyttö edellyttää tämän mahdollisuuden olemassa oloa.

Esityksellä ei muutettaisi teleoperaattoreiden roolia toimenpiteessä, vaan operaattoreiden toiminta asiassa perustuisi jatkossakin viranomaisen päätöksiin.

11 § Peiteltä tiedonhankinta ja sen edellytykset

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan peitellyllä tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiettyyn henkilöön kohdistuvaa lyhytkestoisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa tiedonhankintaa, jossa tullimiehen tehtävän salaamiseksi käytetään väärää, harhauttavaa tai peiteltä tietoa.

Pykälän 2 momentin nojalla Tulli saa käyttää peiteltä tiedonhankintaa Tullin tutkittavaksi kuuluvan rikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perustella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tarkemmin lainkohdassa määriteltyihin tullirikoksiin. Pykälässä ei ole erityissääntelyä tilanteista, joissa peiteltä tiedonhankinta tapahtuisi tietoverkossa.

Digitalisoituvassa yhteiskunnassa toiminta on siirtynyt ja siirtyy kiihtyvällä vauhdilla tietoverkkoihin. Tullin tutkimia rikoksia valmistellaan, markkinoidaan ja toteutetaan tietoverkkojen avustuksella. Vaikka rikos olisi toteutunut täysin reaali maailmassa, rikoksista tai niihin liittyvistä teoista keskustellaan runsaasti erilaisilla tietoverkon alustoilla. Estääkseen ja selvittääkseen rikoksia Tullin rikostorjunnan on toimittava aktiivisesti tietoverkoissa, joissa iso osa rikokseen liittyvistä havainnoista tehdään sekä todisteena takavarikoitava aineisto löytyy. Useat Tullin tutkimat rikokset linkittyvät eri maihin tai maanosiin ja rikolliset pitävät toisiinsa yhteyttä tietoverkkoja hyödyntäen. Nimimerkkien takana toimivien tahojen identiteetin selvittäminen edellyttää, että erilaisilla keskustelupalstoilla voidaan suorittaa myös lyhytkestoista peiteltä tiedonhankintaa käyttäen harhauttavia henkilö- ja muita tietoja.

Peitellyllä tiedonhankinnalla tietoverkossa voitaisiin hankkia tärkeää tietoa rikoksen estämiseksi toteuttamalla lyhytkestoista tiedonhankintaa käyttämällä harhauttavia henkilö- ja muita tietoja. On todennäköistä, että toimivaltuuden avulla voitaisiin jatkossa onnistua estämään esimerkiksi valmisteilla olevia laittomaan maahantuontiin liittyviä rikoksia, jos suunniteltuun tekoon päästään puuttumaan saatujen tietojen avulla. Toimivaltuutta voitaisiin käyttää esimerkiksi tilanteissa, jossa sosiaalisen median tai pimeän verkon alustalla on nimimerkin tekemä ilmoitus, jossa luvataan myydä ja kuljetuttaa laitonta tavaraa maahan. Tuntemattoman ilmoittajan kirjoitusten, tavarakuvausten tai käyttäytymisen perusteella olisi syytä epäillä tämän syyllistyvän sellaiseen tullirikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Peitellyllä tiedonhankinnalla tietoverkossa kyettäisiin mahdollisesti selvittämään ilmoittajan henkilöllisyys, hänen sijaintinsa ja hänen toimintansa laajemmin ja näin mahdollisesti estämään rikos.

Pakkokeinolaissa ja voimassa olevassa Tullin rikostorjuntalaissa peitetöiminta tietoverkossa on mahdollistettu alemmalla kynnyksellä kuin peitetöiminta. Tätä on perusteltu lain esitöissä ennen kaikkea sillä, että tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on jo sinänsä tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitetöiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peitetöiminnassa, joten jälkikäteen on

luotettavasti selvitettävissä, kuinka peitetoimintaa suoritettaessa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitetoiminnan turvallisuusriskejä (HE 224/2010 vp, s. 116 ja HE 222/2010 vp, s. 339). Tullin käytössä on nykyisellään peitetoiminta ja valeosto tai peitetoiminta ja valeosto tietoverkossa rikoksia estettäessä tai selvitettäessä. Lyhytkestoisella peiteltyllä tiedonhankinnalla puututtaisiin vähemmän henkilön perusoikeuksiin kuin peitetoiminnalla tietoverkoissa ja peitelty tiedonhankinta soveltuu keinona tietoverkoissa tapahtuvaan nopeaan tiedonvaihtoon ja viestintään, jossa ei perinteisen peitetoiminnan kaltaista luottamussuhdetta pyritäkään rakentamaan vaan lyhyesti hankkimaan tietoa esimerkiksi tavaroiden logistiikkaketjusta rikoksen estämisen toteuttamiseksi.

Edellä esitetyillä perusteilla esityksessä ehdotetaan, että Tulli saisi kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa tullirikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

13 § Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 19 §:n 2 momentin muutoksen (laki 460/2023) mukaan teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään muualla laissa. Muutos tarkoittaa, että niin sanottu näppäimistökuuntelu sisältyy jatkossa teknisen laitetarkkailun määritelmän piiriin, paitsi jos kysymys on sellaisesta luottamuksellisesta viestistä koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta tai muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta, josta säädetään muualla pakkokeinolain 10 luvussa. Siltä osin kuin näppäimistökuuntelulla seurataan reaaliajassa esimerkiksi viestin kirjoittamista, kysymys ei sanotun johdosta olisi teknisestä laitetarkkailusta vaan teknisestä kuuntelusta. Koska teknistä kuuntelua saadaan nykyisellään kohdistaa vain vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevaan rikoksesta epäiltyyn, ja koska edellä todetuin tavoin suojan tarpeen johdosta ei ole normaalisti perusteltua rinnastaa näppäimistökuuntelua asuntokuunteluun, tulee teknistä kuuntelua koskevaan Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 13 §:ään ottaa asiaa koskeva poikkeussäännös, jonka mukaan teknisenä kuunteluna arvioitaisiin myös pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua sen sijaintipaikasta riippumatta. Ehdotusta perustellaan tarkemmin jäljempänä säännöskohtaisissa perusteluissa.

21 § Telesoitteen tai telepätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Pykälän 2 momentissa viitataan Viestintävirastoon. Viraston nimi on muuttunut sittemmin Liikenne- ja viestintävirastoksi ja viittaus tulisi muuttaa tämän mukaiseksi. Muutos vastaisi poliisilain 5 luvun 25 §:n muutosta.

26 § Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Pykälän 1 momentissa on kysymys tilanteista, joissa yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava ja tässä yhteydessä järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuva tullimies on toiminnastaan huolimatta rangaistusvastuusta vapaa. Kyseinen lainkohta on pakkokeinolain ja poliisilain muutoksissa kirjoitettu toimivaltuussäännöksen muotoon. On perusteltua, että Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 26 §:n 1 momentti kirjoitettaisiin vastaavalla tavalla toimivaltuussäännöksen muotoon sääntelemään sitä, mitä yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies saa säännöksissä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä. Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää myös pykälän 2 momenttiin, jonka muotoilussa on jo omaksuttu toimivaltuussäännöksen piirteitä. Momentin mukaan yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies saa

osallistua Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 42 §:ssä tarkoitetun valvotun läpilaskun kohteena olevaan toimituksen järjestämiseen, jos osallistuminen edistää merkittävästi läpilaskun tavoitteen saavuttamista.

44 § Menettely tuomioistuimessa

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 44 §:n 3 momentin mukaan, jos tuomioistuin on myöntänyt luvan televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä tullimiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää rikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä.

Ehdotuksen mukaan televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä ei enää tarvitsisi mainita toimenpiteen kohteena olevaa teleosoitetta tai telepäätelaitetta, vaan vaatimus ja päätös koskisivat osoitteen tai laitteen sijaan vain tiettyä henkilöä. Poikkeuksena tästä olisivat tilanteet, joissa henkilö olisi tuntematon, jolloin toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte tulisi edelleen mainita televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä. Tästä syystä olisi muutettava Tullin rikostorjuntalain 44 §:n 3 momenttia niin, että sen ensimmäinen virke rajoittuisi vain sellaisiin tilanteisiin, joissa henkilö on tuntematon tullin rikostorjuntalain 3 luvun 6 §:n 5 momentin 2 kohdan mukaisesti.

49 § Kuuntelu- ja katselukiellot

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 49 §:n mukaan teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskeviin kieltoihin sovelletaan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ää. Koska Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 19 §:n 1.10.2023 voimaan tulleen muutoksen (laki 460/2023) mukaan tekninen laitetarkkailu voi kohdistua myös laitteeseen tallennettuun tai sillä kirjoitettavana olevaan muuhun kuin sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään muualla laissa, on perusteltua lisätä myös tekninen laitetarkkailu kuuntelu- ja katselukielloja koskevaan 49 §:ään.

53 § Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 53 §:ssä säädetään salaisilla tiedonhankintakeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisestä. Pykälän 2 momentin mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt välttämättömänä, että ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytyksenä oleva enimmäisrangaistusraja on korkeampi kuin kaksi vuotta vankeutta. Estettä ei perustuslakivaliokunnan mukaan ole kuitenkaan ollut sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin ja jotka täyttävät tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa asetetut vaatimukset. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että ylimääräistä tietoa koskevan sääntelyn arvioinnissa on syytä ottaa huomioon yhtäältä perustuslaissa turvattu luottamuksellisen viestin salaisuuden suoja ja toisaalta tämän oikeuden tietynasteista rajoittamista puoltavat vakavien rikosten selvittämisen intressi ja rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuteen liittyvät hyväksyttävät ja yhteiskunnallisesti painavat perusteet. Perustuslakivaliokunta on arvioinut, että kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimus toisi sääntelyn piiriin useita sellaisia rikoksia, joita

ei voida pitää tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavina rikoksina (PeVL 32/2013 vp, s. 6–7).

Voimassa olevan sääntelyn perusteella törkeän huumausainerikoksen johdosta tehdyssä telekuuntelussa kertyneen ylimääräisen tiedon käyttäminen tullirikoksena pidettävän huumausainerikoksen selvittämiseksi ei ole mahdollista. Käytännössä tilanne on voinut johtaa esimerkiksi siihen, että telekuuntelutallennetta voidaan käyttää todisteena telekuunteluluvan kohteena ollutta törkeästä huumausainerikoksesta syytettyä kohtaan, mutta ei samaan asiakokonaisuuteen liittyvän huumausainerikoksen osalta.

Huumausainerikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Erityisesti tietoverkkojen avustuksella toteutettavissa tullirikoksissa maahan tuotavat lähetykset jaetaan kiinnijäämisriskin pienentämiseksi useisiin lähetyksiin. Tällöin erityisesti tapauksen paljastuessa ja selvittämisen alkuvaiheessa tapauskokonaisuuden laajuus ei ole tutkivan viranomaisen tiedossa. Tällöin ylimääräisen tiedon käyttäminen alkuvaiheessa on tärkeää kokonaisuuden hahmottamiseksi ja selvittämiseksi.

Edellä todetun johdosta olisi perusteltua, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös tullirikoksena pidettävän huumausainerikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi.

55 § Teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 55 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan, jos käy ilmi, että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Edellä 3 luvun 6 §:ssä televalvonnan osalta ehdotetun teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisuudesta luopumisen vuoksi olisi perusteltua lisätä myös televalvonta säännökseen niin, että televalvonnan kohdistuessa muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin, televalvonta olisi tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista. Lisäksi tällaiset televalvonnalla saadut tiedot sekä näitä koskevat muistiinpanot olisi heti hävitettävä. Samalla olisi perusteltua selkeyttää säännöstä sekä televalvonnan että teknisen kuuntelun osalta niin, että tiedonhankintakeinon käytön keskeyttäminen ja tallenteiden ja tietojen sekä näitä koskevien muistiinpanojen hävittämisvelvollisuus koskisi nimenomaan pykälässä tarkoitettuja tilanteita.

Pykälän viimeisen virkkeen mukaan velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestin sisältöön tai 4 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin taikka että lain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta. Teknisen laitetarkkailun käyttöalaa koskeva pakkokeinolain muutos (laki 452/2023) on perusteltua huomioida myös kyseisessä säännöksessä. Lisäksi selkeys- ja luottavuussyistä on perusteltua erottaa teknistä laitetarkkailua koskeva sääntely telekuuntelua, -valvontaa ja teknistä kuuntelua koskevasta pykälän alkuosasta uudeksi 2 momentiksi.

57 § Salaisen tiedonhankinnan käytöstä ilmoittaminen

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 57 §:n 1 momentin mukaan televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on

viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Ensimmäiseen momenttiin olisi syytä lisätä maininta, jossa henkilöön kohdistetusta televalvonnasta ilmoitettaessa on ilmoituksessa yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Muutos mahdollistaisi tiedonhankinnan kohteen jälkikäteisten oikeusturvatakeiden käytön varmistamalla, että tiedonhankinnan kohde saa häneen kohdistuneen telekuuntelun tai televalvonnan lisäksi tietoonsa sen, mihin osoitteisiin tai laitteisiin toimenpide on kohdistunut. Samalla myös pykälän 4 momentissa tarkoitettu tuomioistuin saisi tiedon asiasta.

60 § Teleyrityksen avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Tullin rikostorjuntalain 60 §:ssä säädetään teleyrityksen avustamisvelvollisuudesta ja pääsystä eräisiin tiloihin. Pykälä tulisi muuttaa siten, että teleyrityksen sijaan käytetään termiä viestinnän välittäjä. Esitetty muutos vastaisi pakkokeinolain 10 luvun 63 §:ään tehtyä muutosta ja yhtenäistäisi käytettyä terminologiaa.

3 Tavoitteet

Tullin rikostorjuntalain salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva 3 luku vastaa olennaisilta osiltaan pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun säännöksiä salaisista pakkokeinoista. Tavoitteena on, että esityksessä ehdotettavat Tullin rikostorjuntalain 3 luvun muutokset vastaavat pääosiltaan 1.10.2023 voimaan tulleita pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muutoksia (laki 452/2023 ja 492/2023). Käsitellessään poliisilain muuttamista koskevaa hallituksen esitystä HE 275/2022 vp hallintovaliokunta piti perusteltuna sitä jo aiemmassa lainvalmistelukäytännössä omaksuttua lähtökohtaa, että pakkokeinolain salaisia pakkokeinoja ja poliisilain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia säännöksiä uudistetaan yhdenmukaisesti, ja että sääntely on tältä osin mahdollisimman saman sisältöistä (HaVM 42/2022 vp, s. 3). Tämä lähtökohta on luonnollisesti myös Tullin rikostorjuntalain tässä esityksessä ehdotettujen muutosten taustalla.

Tullin rikostorjuntalakiin ehdotetuissa muutoksissa ei esitä Tullille varsinaisia uusia toimivaltuuksia. Esityksen tavoitteena on saman rakenteen ja tarvittavan vastaavuuden säilyttäminen tullirikosten estämisessä ja tullirikosten selvittämisessä kuin mitä aiemminkin on ollut pakkokeinolain, poliisilain ja Tullin rikostorjuntalain kesken.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutoksia salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun. Salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva lain 3 luvun sääntely on perusteltua rakentaa pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun sääntelyn pohjalle ja sääntelyn tulee näin ollen olla mahdollisimman pitkälle saman sisältöistä.

Ensinnäkin ehdotetaan, että telekuuntelu- tai televalvontalupaa ei enää jatkossa haettaisi ja määrättäisi teleosoite- tai telepäätelaittekohtaisesti, vaan arvioitavana olisi, voidaanko telekuuntelua ja -valvontaa kohdistaa mihin tahansa tietyn henkilön käytössä olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen.

Peiteltä tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä silloin, kun estettävänä on Tullin tutkittavaksi kuuluva rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Yksinomaan tietoverkossa tehtävässä peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskevat säännökset ehdotetaan kirjoitettavaksi toimivaltuussäännöksen muotoon, vastaavasti kuin poliisilain peitetoiminnassa tehtäviä rikoksia koskeva säännös.

Lisäksi tekninen laitetarkkailu lisättäisiin oikeustilan selventämiseksi Tullin rikostorjuntalain 49 §:n kuuntelu- ja katselukielto-säännöksen piiriin.

Ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin myös kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa olevien tullirikoksena pidettyjen perusmuotoisten huumausainerikosten selvittämisessä.

Lisäksi esityksessä ehdotettavilla muutoksilla on tarkoitus ensinnäkin selventää Tullin rikostorjuntalain eräitä säännöksiä, jotka ovat käytännössä osoittautuneet epäselviksi tai tulkinnanvaraisiksi. Muutoksen myötä tavoitteena on, että säännökset olisivat selkeitä soveltaa, mikä lisää sekä käsittelyn tehokkuutta, että tiedonhankintakeinojen kohteena olevien yhdenvertaista ja lain soveltajasta riippumatonta kohtelua. Vastaavat muutokset on tehty myös poliisilakiin, jonka muutokset tulivat voimaan 1.10.2023.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Viranomaisen toimintaan kohdistuvat vaikutukset

Ehdotuksien arvioidaan tehostavan ja sujuvoittavan jonkin verran esitutkintaviranomaisten rikosten estämiseen liittyvää yhteistoimintaa, kun niiden salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat prosessit ja säännökset olisivat mahdollisimman yhdenmukaiset.

Ehdotuksien arvioidaan säästävän Tullin ja muiden toimivaltaisten viranomaisten resursseja. Kun ehdotuksen johdosta ei enää jatkossa olisi tarvetta hakea ja käsitellä uutta lupaa aina, kun ilmenee saman henkilön käytössä oleva, tiedonhankinnan kannalta olennainen luvan ulkopuolinen teleosoite tai telepääte, telekuuntelua ja televalvontaa koskevien tuomioistuinkäsittelyiden määrän voidaan arvioida vähenevän ja siten näihin tarvittavien resurssien säästyvän.

Tullin osalta tullirikosten estämisen voidaan arvioida tehostuvan, kun peitelty tiedonhankinnan käyttö mahdollistetaan tietoverkossa. Peiteltyllä tiedonhankinnalla tietoverkossa voitaisiin hankkia tärkeää tietoa rikoksen estämiseksi toteuttamalla lyhytkestoista tiedonhankintaa käyttämällä harhauttavia henkilö- ja muita tietoja. On todennäköistä, että toimivaltuuden avulla voitaisiin jatkossa onnistua estämään esimerkiksi valmisteilla olevia laittoman maahantuontiin liittyviä rikoksia, jos suunniteltuun tekoon päästään puuttumaan saatujen tietojen avulla.

Tullin rikostorjunta käyttää salaisten tiedonhankintakeinojen kirjaamisessa ja hallinnoimisessa poliisin ylläpitämiä järjestelmiä. Muutokset tulee huomioida olemassa ja rakenteilla olevissa asiankäsittelyjärjestelmissä. Ehdotuksista voidaan arvioida aiheutuvan järjestelmiin jonkin verran muutostarpeita ja tästä seuraavan kustannuksia. Kustannusten tarkkaa määrää ei ole mahdollista arvioida tässä vaiheessa.

4.2.2 Muut ihmisiin kohdistuvat ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Salaisten tiedonhankintakeinojen käytöllä puututaan perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusvelvoitteissa suojattuihin oikeushyviin. Tämä koskee erityisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapautta, yksityiselämän suojaa ja omaisuuden suojaa. Perustuslain 21 §:n nojalla huomioon on otettava myös oikeusturvakysymykset. Edellä esityksessä kuvatus mukaisesti ehdotuksilla edistetään oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, kun tarkennetaan ja yhdenmukaistetaan tiedonhankintakeinojen soveltamista koskevaa sääntelyä ja vahvistetaan niiden kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksien suojaa.

Rikoksentorjuntaa ja turvallisuutta edistävää vaikutusta on sillä, että Tulli voi tehokkaasti estää sen tutkittavaksi kuuluvia tullirikoksia. Tullin rikostorjunnan virkamiehet tarvitsevat jonkin verran täydennyskoulutusta muuttuneen lainsäädännön soveltamisessa. Poliisi vastaa valtakunnallisesti salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen koulutuksesta, joten tätä koulutusta voidaan järjestää PTR-viranomaisten yhteistyönä.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Edellä tarkemmin selostetulla tavalla asiassa ehdotettavat tullirikostorjuntalain muutokset perustuvat pitkälti poliisin ja Tullin laillisuusvalvonnassa ja käytännön toiminnassa lainsäädännön sisällöstä tehtyihin havaintoihin, joiden johdosta esitettyjen lainsäädäntötoimien katsotaan olevan perusteltuja.

6 Lausuntopalaute

Hallituksen esityksen luonnoksesta annetuissa lausunnoissa ehdotettua lainsäädäntöä pidettiin valtaosin perusteltuna ja yhdenmukaisena pakkokeinolain ja poliisilain vastaavien muutosten kanssa. Lausuntopalautetta on selostettu yksityiskohtaisesti 5.1.2024 julkaistussa lausuntotiivistelmässä. Tässä jaksossa käydään tiivistetysti läpi esityksestä annetut lausunnot etenkin niiltä osin kuin lausunnoissa on ehdotettu muutoksia esitysluonnokseen. Lausunnoissa esitettiin jonkin verran myös muita muutosehdotuksia Tullin rikostorjuntalakiin, mutta tässä esityksessä keskitytään vain pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia vastaaviin muutoksiin.

Yleistä

Juristiliitto toteaa, että tulevaisuudessa olisi syytä harkita eri toimijoiden rikoksentorjuntaan liittyvien lakien yhdistämistä siten, että kaikkia salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat säännökset olisivat yhdessä säädöksessä. Juristiliitto toteaa, että useat erilliset lait aiheuttavat sekaantumisen ja tulkinnallisten ristiriitojen lisääntymistä sekä syyttäjien että tuomioistuinten toiminnassa, eikä erilaisia menettelyjä riippuen esitutkintaviranomaisesta voida pitää toivottavina. Suomen syyttäjäyhdistys ry:n mielestä olisi tärkeä pohtia, että rikosten selvittämistä koskevat salaiset tiedonhankintakeinot olisi säädetty yhdessä laissa ja samoin yhdessä laissa rikosten estämistä koskevat säännökset. Tällä hetkellä varsinkin rikosten estämistä koskevia säännöksiä on jokaisella rikosten estämistä koskevalla viranomaisella.

Liikenne- ja viestintäministeriö kiinnittää huomiota perustuslakivaliokunnan lausunnoissaan PeVL 98/2022 vp ja PeVL 99/2022 vp nostamaan seikkaan, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelyn tavoin myös poliisilain rikosten torjuntaa koskevien toimivaltuuksien sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähitellen. Perustuslakivaliokunnan tavoin ministeriö kiinnittää huomiota siihen, että vaikka toimivallan

laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, on välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa otettava huomioon myös jo aiemmin säädetty valtuudet. Lisäksi ministeriö kiinnitti huomiota tarpeeseen huomioida esityksessä EU:n tuomioistuimen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä.

Liikenne- ja viestintävirasto nosti lausunnossaan esiin esityksessä olevan ”välitystiedot” termin määritelmän poikkeavuuden sähköisen viestinnän palveluista annetun lain välitystietojen määritelmään ja tämän eron mahdollisesti aiheuttamat tulkintaongelmat.

Valtioneuvoston oikeuskansleri huomautti, että rikostorjuntaa koskeva sääntely on muodostunut varsin laajaksi sääntelykehikoksi eri viranomaisille. Sääntelyn johdonmukaisuuden varmistamisen ja sääntelykokonaisuuden hahmottamisen kannalta tämä ei välttämättä ole selkein vaihtoehto. Tilannetta ei paranna myöskään se, että eri lakeja koskevat muutosehdotukset tulevat eduskunnan käsittelyyn eri aikoihin. Oikeuskanslerin näkemyksen mukaan toivottavaa olisi, että rikostorjuntaa ja tiedustelua koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkasteltua myös riittävän kokonaisvaltaisesti.

Oikeusministeriö viittasi lausunnossaan yleisesti siihen, että käsitellessään lokakuussa 2023 voimaan tulleita pakkokeinolain muutoksia perustusvaliokunta totesi, että ”kyseessä on perus- ja ihmisoikeusherkkä sääntelykohde, jossa on sovittava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta”. Lisäksi lokakuussa 2023 voimaan tulleiden pakkokeinolain ja poliisilain muutoksien käsittelyssä perustusvaliokunta totesi, että sekä pakkokeinojen ja esitutinnan sääntelylle, että poliisilain rikosten torjuntaa koskevien toimivaltuuksien sääntelylle on pakkokeinojen ja esitutinnan sääntelyn tavoin ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Vähäininkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia. OM korostaa, että ehdotettaessa uusia tai uudenlaisia toimivaltuuksia toiselle viranomaiselle, jolla on toisenlaiset toimivaltuudet ja tehtäväkenttä, on esityksessä asianmukaisesti perusteltava, millä perusteella perusoikeuksien rajoitusedellytysten katsotaan täyttyvän myös ehdotetussa sääntelyssä. Perusteluissa on tehtävä asianmukaisesti selkoa perusoikeuksien rajoitusedellytysten täytymisestä nimenomaan tässä kontekstissa (mm. hyväksyttävyys, oikeasuhtaisuus ja välttämättömyys, täsmällisyys). Jatkovalmistelussa esitysluonnoksen säätämisyjärjestysperusteluja tulee täydentää tästä näkökulmasta.

Jatkovalmistelussa perusteluita ja osiota esityksen suhteesta perustuslakiin ja säätämisyjärjestyksestä täydennettiin hieman, mutta yleisesti katsottiin esityksen perusteluiden ja perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia koskevien osioiden vastaavan hyvin pitkälti poliisilain ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain muuttamista koskevien jo hyväksytyjen esitysten vastaavia osuuksia.

Televalvonnan henkilösidonaisuus

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) totesi olleensa eri yhteyksissä kuultavana poliisilain ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain vastaavien muutosten yhteydessä ja pitänyt televalvontaluvan muuttamista henkilösidonnaiseksi perusoikeussuojan näkökulmasta ongelmallisena, sillä näin kohdehenkilön ja teleosoitteen tai telepäätelaitteen välinen yhteys jää tuomioistuinkontrollin ulkopuolelle. EOA totesi lopuksi, että kun lainsäätäjä on hyväksynyt

ratkaisun poliisin ja Rajavartiolaitoksen osalta, ei EOA:lla ole ehdotuksen osalta enempää lausuttavaa.

Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) mukaan teleoperaattoreilla ei välttämättä ole käytössään ajantasaista tietoa esimerkiksi liittymän käyttäjästä, eikä teleoperaattoreiden vastuulla voi olla selvittää, mitä liittymiä henkilöllä on käytössään. Pykälään ehdotetusta muutoksesta ei saa siten aiheutua lisätyötä teleoperaattoreille. Lisäksi EK totesi, ettei viestinnän luottamuksellisuutta myöskään tule vaarantaa epäselvällä käyttäjätiedolla. Laite- ja liittymäkohtaisuudesta luopumista on perusteltu esityksessä sillä, että se aiheuttaa asiassa useita peräkkäisiä televalvontalupien valmistelu- ja käsittelyprosesseja sekä Tullissa että tuomioistuimissa. EK korosti kuitenkin sitä, että muutokset tulevat kuitenkin lisäämään oleellisesti teleoperaattoreihin kohdistuvien viranomaiskyselyjen volyymia. Samoin viranomaisten asiantuntijuus korostuu ja virkavastuu laajenee.

Helsingin hovioikeus (HO) kiinnittää 6 §:n osalta huomiota siihen, että ehdotetussa uudessa 6 momentissa on viitattu tuntemattomaan epäiltyyn. Tältä osin HO toteaa, että säännöksessä tulisi epäillyn sijasta viitata 5 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun henkilöön eli henkilöön, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen.

Jatkovalmistelussa esityksen 3 luvun 6 §:n 6 momenttia on lausuntopalautteen pohjalta muutettu.

Peitelty tiedonhankinta tietoverkossa

Keskusrikospoliisi (KRP) toteaa, että tietoverkossa tehtävä peitelty tiedonhankinta eroaa yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta luottamuksellisen suhteen puuttumisen lisäksi vuorovaikutuksen lyhytkestoisuuden osalta. KRP tuo esiin sen, että yksinomaan tietoverkossa tehtävästä peitetoiminnasta päättää KRP:n päällikkö Tullin rikostorjunnan päällikön tai tehtävään määrätyn salaisen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun tullimiehen esityksestä. Peittelystä tiedonhankinnasta päättää taas Tullin rikostorjunnan päällikkö. KRP toteaa, että laajennettaessa Tullin toimivaltuuksia tietoverkossa tehtävän peitellyn tiedonhankinnan osalta, tulee koulutuksen avulla varmistaa, että peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa suorittavat tullimiehet on riittävästi perehdytetty tietoverkossa tehtävän peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan eroavaisuuksista. Peiteltyä tiedonhankintaa tai peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkoissa ei saa käyttää peitetoimintaa tai yksinomaan tietoverkoissa suoritettavaa peitetoimintaa koskevan sääntelyn kiertämiseksi. Lisäksi KRP korostaa, että poliisi vastaa valtakunnallisesti salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen koulutuksista ja pitää Tullin osallistumista kyseisiin koulutuksiin keskeisenä yhteisen näkemyksen muotoutumisen kannalta. Tullin rikostorjuntalain 2 luvun 2 §:n mukaan Tullin on ilmoitettava poliisille tietoonsa tulleesta epäillystä vakavasta rikoksesta ja käynnistämästään toimenpiteestä sellaisen rikoksen selvittämiseksi. Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä, että poliisilla on yleistoiimivaltaisena lainvalvontaviranomaisena tieto myös Tullin käyttämisestä salaisista tiedonhankintakeinoista kattavan tilannekuvan muodostamiseksi sekä päällekkäisyyksien välttämiseksi. KRP:n mukaan Tullin rikostorjuntalain 3 lukuun tulisikin selvyuden vuoksi lisätä edellä kuvatun kaltainen ilmoitusmekanismi.

Poliisihallitus (POHA) yhtyy KRP:n lausunnossa esitettyihin perusteluihin näkemyksiin tässä asiassa. Poliisin ja Tullin oikeudet, eivät saa olla tässä asiassa ristiriitaisia ja laajennettaessa Tullin toimivaltuuksia tietoverkossa tehtävän peitellyn tiedonhankinnan osalta, tulee koulutuksen avulla varmistaa, että toimivaltuutta käyttävät tullimiehet on riittävästi

perehdytetty tietoverkossa tehtävän peitellyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan eroavaisuuksista.

Jatkovalmistelussa päädyttiin näiltä osin tekemään vain ne muutokset, jotka liittyvät suoraan pakkokeinolain, poliisilain ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain viimeaikaisiin muutoksiin. KRP:n esittämän uuden ilmoitusvelvollisuuden osalta jatkovalmistelussa päädyttiin siihen, että nykyiset yhteistyörakenteet varmistavat riittävän tiedonvaihdon PTR-viranomaisten välillä näiltä osin. Vaadittavan koulutuksen osalta esityksen vaikutuksia koskevaa osuutta muutettiin hieman korostamalla poliisin roolia salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankintakeinojen koulutuksen valtakunnallisena vastuuviranomaisena.

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset (ns. näppäimistökuuntelu)

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) totesi, että esityksen mukaan tätä ns. näppäimistökuuntelua ei koskisi 2 momentin rajoitus, jonka mukaan teknistä kuuntelua ei saa kohdistaa vakituisen asumiseen käytettävään tilaan. Perustelujen mukaan (s. 10) ”suojan tarpeen johdosta ei ole normaalisti perusteltua rinnastaa näppäimistökuuntelua asuntokuunteluun.” EOA totesi olevansa tästä jossain määrin eri mieltä, sillä kotirauhan piiriin tunkeutumista on sekin, että ”kuunnellaan” näppäimistöä laitteesta, jota käytetään kotirauhan suojaa nauttivassa tilassa. EOA totesi kuitenkin lopuksi, että kun lainsäätäjä on hyväksynyt ratkaisun poliisin ja Rajavartiolaitoksen osalta, ei EOA:lla ole ehdotuksen osalta enempää lausuttavaa.

Helsingin hovioikeus (HO) totesi, että esitysluonnoksessa on ehdotettu muutosta, jonka mukaan Tulli saisi kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteen sijaintipaikasta riippumatta. HO toteaa, että mahdollisten tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi ehdotuksen suhdetta 2 momentin säännökseen tulisi selvittää (esimerkiksi lisäämällä ehdotukseen sanamuoto ”2 momentissa säädetyn estämättä”).

Liikenne- ja viestintävirasto (TRAFICOM) kiinnittää huomiota siihen, että voimassa olevan lain 19 §:n 2 momentin mukaan teknistä laitetarkkailua ei saa kohdistaa sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta telekuuntelusta, televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa tai muualla laissa. Luonnoksen mukaan tämän johdosta viestin kirjoittamisen seuraamista reaaliajassa näppäimistökuuntelulla pidettäisiin teknisen laitetarkkailun sijasta teknisenä kuunteluna. TRAFICOM katsoo, että teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun erilliset käyttöalat ovat vaikeasti hahmotettavissa. Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain näkökulmasta käytännössä kaikki laitteen ja yleisen viestintäverkon välinen tietoliikenne on luonnehdittavissa sivullisiin nähden luottamuksellisiksi ”viesteiksi”. Vaikuttaa TRAFICOM:n mukaan epäselvältä, miten näppäimistökuuntelussa ylläpidettäisiin erottelua teknisen laitetarkkailun ja teknisen kuuntelun välillä käytännössä, sillä sähköisen viestinnän palveluista annetun lain viestin käsitteen näkökulmasta esimerkiksi sivullisiin nähden luottamuksellista viestintää ovat siis paitsi teksti- tai sähköpostiviestit mutta yhtä lailla myös verkkoselailuun liittyvä tietoliikenne tai käskyjen lähettäminen palvelimelle esimerkiksi SSH-yhteydellä. TRAFICOM tuo siten esiin, että teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun merkityksiä ja käyttöaloja vaikuttaa olevan syytä selkeyttää.

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) piti kysymyksenalaisena, onko huumausainerikoksissa kysymys sellaisesta perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettusta rikoksesta, joka vaarantaa yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta. EOA viittasi kuitenkin perustuslakivaliokunnan

lausuntokäytäntöön, jonka mukaan perustuslakivaliokunta on katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin ja, että hallintovaliokunta on linjannut, että huumausainerikosten yleinen haitallisuus sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta perustelee ylimääräisen tiedon käytön mahdollistamista rikoksen selvittämisessä ja piti perusteltuna, että huumausainerikos sisällytetään ylimääräisen tiedon käyttämisen mahdollistavaan poliisilain 5 luvun 54 §:n 2 momentin perusterikosluetteloon. EOA totesikin tämän osalta, että kun näin on poliisilain kohdalla säädetty, ei EOA:lla ole ehdotuksesta enempää lausuttavaa.

Liikenne- ja viestintävirasto (TRAFICOM) esittää harkittavaksi, onko luonnoksen suppeahkoja perusteluja sääntelyn laajentamisen osalta tarpeen täydentää niin, että niissä otetaan huomioon edellä mainitut perustuslakivaliokunnan kannanotot ja edellä mainituissa mietinnöissä muutoksille esitetyt perustelut.

Oikeusministeriö (OM) toteaa lausunnossaan, että vaikkakin ehdotus OM:n mukaan vaikuttaa lähtökohtaisesti perustellulta, sitä tulisi tarkemmin tarkastella erityisesti perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön näkökulmasta. Vaikka pakkokeinolain ja poliisilain muutosten yhteydessä huumausainerikosten lisääminen ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaan sääntelyyn on katsottu perustelluksi, asiaa tulee tarkastella nyt ehdotettavan muutoksen osalta suhteessa Tullin toimivallan laajentamiseen. OM toteaa lisäksi, että vaikka pakkokeinolaissa ja poliisilaissa on vastikään tehty vastaava muutos, tämä ei automaattisesti takaa sitä, että muutos olisi perusteltu muussa toimivaltasääntelyssä, eikä tällainen perustelu ole säätämisyjärjestyksen kannalta riittävä.

Telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Tämän osalta useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota siihen, että käsitellessään pakkokeinolain ja poliisilain muutosehdotuksia perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta on aikaisemmin nimenomaisesti edellyttänyt nyt poistettavaksi ehdotetun kaltaisen rajoituksen lisäämistä poliisilakiin edellytyksenä tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämiselle. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että ehdotetulle poistolle ei ole esitetty riittäviä perusteluja, ja että säännös tulee joko säilyttää tältä osin voimassa olevassa muodossaan tai muuten säännösperusteisesti huolehtia valvonnallisista ja teknisistä keinoista siitä, että laitetta käytetään vain yksilöintitietojen hankkimiseen. Edellä todetun valossa lakivaliokunta ehdotti, että pakkokeinolain 10 luvun 25 §:n 2 momenttiin ei tehtäisi ehdotettua muutosta, jolla poistettaisiin rajoitus siitä, että telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkimiseksi saadaan käyttää ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää pelkästään tähän tarkoitukseen. Näiden perusteluiden valossa esitetty ehdotus ei ole lausunnonantajien mukaan perusteltu eikä siten ole syytä nyt käsiteltävässä lainsäädännössä poiketa pakkokeinolain ja poliisilain vastaavan sääntelyn systematiikasta. Edellä todettu huomioon ottaen lausunnonantajat eivät pitäneet ehdotettua rajoitusta perusteltuna rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 21 §:n 2 momenttiin ja ehdotus tulisi poistaa.

Jatkovalmistelussa ehdotuksesta tämän teknistä laitetta koskevan rajoituksen poistamisesta luovuttiin ja sitä koskevat muutosehdotukset poistettiin esityksestä.

7 Säännöskohtaiset perustelut

3 luku Salainen tiedonhankinta

4 §. Televalvonta ja sen edellytykset. Televalvonnan määritelmää ehdotetaan pykälän 1 momentissa muutettavaksi siten, että tunnistamistietojen hankkimisen sijaan kyse olisi viestinnän välittäjän hallussa olevien viestin välitystietojen hankkimisesta. Muutoksella ei muutettaisi televalvonnan käyttöalaa.

6 §. Televalvonnasta päättäminen. Edellä nykytilan kuvauksessa esitetyistä perusteluista johtuen pykälän 4 momenttia ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että televalvontaa koskeva lupa voidaan antaa ja päätös tehdä vain luvan antopäivästä alkaen. Muutoksen perusteella olisi selvää, että lupaa ei voida myöntää alkamaan tulevana myöhempänä ajankohtana, vaikka edellinen lupa olisi vielä voimassa kyseiseen ajankohtaan asti.

Pykälän 5 momentista ehdotetaan poistettavaksi 6 kohta, joka koskee toimenpiteen kohteena olevaa teleosoitetta tai telepäätelaitetta. Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä ei enää lueteltaisi erikseen kaikkia niitä telepäätelaitteita tai -osoitteita, joita vaatimus tai päätös koskee. Tuomioistuimien voisi myöntää luvan yleisesti tietyn henkilön hallussa olevaan tai oletettavasti muuten käyttämään teleosoitteeseen tai -päätelaitteeseen näitä osoitteita tai laitteita yksilöimättä. Tullin ei tarvitsisi myöskään hakea erikseen yksittäisiä lupia sellaisille henkilön teleosoitteille tai -laitteille, jotka selviävät vasta luvan myöntämisen jälkeen. Myös tällaisiin teleosoitteisiin tai -laitteisiin kohdistuvia toimenpiteitä koskisi kuitenkin alkuperäisen päätöksen voimassaoloaika.

Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi lisäksi niin, että siitä nimenomaisesti ilmenisi televalvonnan voivan kohdistua myös tuntemattoman henkilön teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Momentin 2 kohtaa täydennettäisiin niin, että henkilön ollessa tuntematon televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä olisi edelleen mainittava toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte. Tällaisissa tilanteissa olisi edelleen perusteltua, että lupaa koskeva vaatimus ja päätös voitaisiin kohdistaa tiettyyn teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Vaatimus ja päätös tulisi kuitenkin kohdistaa teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijasta tiettyyn henkilöön välittömästi sen jälkeen, kun hänet pystytään nimeämään.

Lisäksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 6 momentti, jonka mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies päättäisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa henkilö on tuntematon. Päätöksessä olisi mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Säännös täydentäisi 5 momenttiin ehdotettua muutosta. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vastuulla olisi selvittää henkilön käyttämät teleliittymät ja telepäätelaitteet ja tehdä näitä koskeva päätös. Päätös tulisi tehdä sekä silloin, jos kysymys olisi uutta televalvontalupaa koskevasta teleosoitteista tai telepäätelaitteista, että silloin, jos kysymys olisi uuden teleosoitteen tai telepäätelaitteen lisäämisestä saman henkilön samaa rikosta koskevalle asialle. Perusteluilla toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle tarkoitettaisiin asianmukaisia perusteluja siitä, miksi juuri kyseisten osoitteiden tai laitteiden on katsottava olevan henkilön hallussa tai sellaisia, että hän oletettavasti niitä muuten käyttää. Olisi perusteltua, että teleosoitteita tai telepäätelaitteita koskevassa päätöksessä viitataan siihen tuomioistuimen päätökseen, jolla on saatu lupa televalvontaan.

Henkilön käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden, joihin televalvonta kohdistuisi, yksilöintitietojen selvittäminen olisi edelleen Tullin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen virkavastuulla selvittettävä asia. Tarkoituksena olisi, että riittävä etukäteisselvittäminen vähentäisi Tullin rikostorjuntalain 55 §:n mukaisia tilanteita, joissa televalvonta kohdistuisi

muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin.

11 §. *Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jonka mukaan Tulli saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Edellä nykytilan arviointia koskevassa jaksossa todetun mukaisesti tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan peitellyn tiedonhankinnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peiteltyssä tiedonhankinnassa, joten jälkikäteen olisi luotettavasti selvitettävissä, kuinka peiteltyä tiedonhankintaa suoritettaessa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään tavanomaisen peitellyn tiedonhankinnan mahdollisia turvallisuusriskejä. Nämä seikat vaikuttavat siihen, että tietoverkossa suoritettavalle peitellylle tiedonhankinnalle olisi perusteltua olla alempi kynnys kuin muulle peitellylle tiedonhankinnalle.

Myös tullirikostorjunnan toimialalla rikollinen toiminta on siirtynyt ja siirtyy kiihtyvällä vauhdilla tietoverkkoihin. Tullin tutkimia rikoksia valmistellaan ja toteutetaan tietoverkkojen avustuksella. Vaikka rikos olisi toteutunut täysin reaali maailmassa, rikoksista tai niihin liittyvistä teoista keskustellaan runsaasti erilaisilla tietoverkon alustoilla. Estääkseen ja selvittääkseen rikoksia Tullin rikostorjunnan on toimittava aktiivisesti tietoverkoissa, joissa iso osa rikokseen liittyvistä havainnoista tehdään sekä todisteena takavarikoitava aineisto löytyy.

13 §. *Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi edellä nykytilan kuvauksessa selostetulla tavalla niin, että Tulli saisi kohdistaa teknistä kuuntelua tekniseen laitteeseen sen sijaintipaikasta riippumatta, jos kuuntelu kohdistuu vain tekniseen laitteeseen, eikä tilaan, jossa laite sijaitsee. Tarkoituksena on mahdollistaa niin sanottu näppäimistökuuntelu teknisenä kuunteluna silloin, kun kuuntelu kohdistuisi pelkästään laitteen näppäimistöön viestin sisällön selvittämiseksi eikä kuuntelulla saataisi tietoa siitä tilasta, jossa kyseinen laite sijaitsee.

21 §. *Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen.* Pykälän 2 momenttia muutettaisiin korvaamalla viittaus viestintävirastoon viittauksella nykyiseen liikenne- ja viestintävirastoon.

26 §. *Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa tarkemmin selostetuista perusteista johtuen kirjoitettavaksi toimivaltasäännöksen muotoon sääntelemään sitä, mitä yksinomaan tietoverkossa peitetoimintaa suorittava tullimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan säännöksessä tarkemmin määritellyissä tilanteissa ja edellytyksillä tehdä. Momentti säilyisi siten sisällöllisesti ennallaan muuten, mutta siihen tehtäisiin toimivaltasäännöksen muotoon kirjoittamisen johdosta tarvittavat muutokset.

44 §. *Menettely tuomioistuimessa.* Pykälän 3 momentti ehdotetaan 6 §:ään ehdotettavien muutosten takia rajoitettavaksi koskemaan vain tilanteita, joissa epäillyn ollessa tuntematon televalvontaa koskeva vaatimus ja päätös kohdistettaisiin edelleen tiettyyn toimenpiteen kohteena olevaan telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen.

49 §. *Kuuntelu- ja katselukiellot.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siihen lisättäisiin tekninen laitetarkkailu. Muutos parantaisi tiedonhankinnan kohteen oikeusturvaa, sillä tekninen

laitetarkkailu voi myös kohdistua sellaiseen luottamukselliseen viestiin, joka on kuuntelu- ja katselukiellon alainen.

53 §. *Ylimääräisen tiedon käyttäminen.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan edellä nykytilan kuvauksessa esitetyillä perusteilla lisättäväksi kahden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavissa oleva tullirikoksena pidettävä huumausainerikos. Ylimääräisen tiedon käyttämisen edellytykset säilyisivät muuten ennallaan. Ylimääräistä tietoa saisi ehdotuksen johdosta jatkossa käyttää myös tullirikoksena pidettävään huumausainerikokseen, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Esitetty muutos vastaisi 1.10.2023 voimaan tulleiden pakkokeinolain ja poliisilain muutosta.

55 §. *Televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen.* Pykälän 1 momenttiin ja otsikkoon sisällytettäisiin televalvonta. Lisäksi muotoilua selvennettäisiin niin, että tiedonhankintakeinon käytön keskeyttäminen ja tallenteiden ja tietojen sekä näitä koskevien muistiinpanojen hävittämisvelvollisuus koskisi nimenomaan pykälässä tarkoitettuja tilanteita. Jos esimerkiksi televalvonnan kohteena oleva epäilty ei käyttäisi valvonnan kohteena olevaa teleliittymää lainkaan, televalvonta olisi tältä osin keskeytettävä kokonaan ja sillä saadut tiedot ja näitä koskevat muistiinpanot poistettava. Jos kuitenkin kysymys olisi siitä, että epäillyn käytössä olevaa teleliittymää on vain välissä käyttänyt toinen henkilö, säännös edellyttäisi vain tällöin saatujen tietojen poistamista televalvonnan kokonaan lopettamisen sijaan. Pykälää ehdotetaan selkeytettäväksi niin, että teknistä laitetarkkailua koskeva viimeinen virke erotettaisiin pykälän 2 momentiksi. Säännöksen sanamuoto muutettaisiin vastaamaan lain 1.10.2023 voimaan tullutta 19 §:n 2 momenttia (muutettu lailla 460/2023).

57 §. *Salaisen tiedonhankinnan käytöstä ilmoittaminen.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi televalvonnasta päättämistä koskevassa nykytilan kuvauksessa esitetyistä syistä johtuen säännös siitä, että henkilöön kohdistettua televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepätelaitteet. Muutoksen tarkoituksena on myös tiedonhankinnan kohteen jälkikäteisten oikeusturvakeinojen käytön mahdollistamiseksi varmistaa, että tiedonhankinnan kohde saa häneen kohdistuneen televalvonnan lisäksi tietoonsa sen, mihin osoitteisiin tai laitteisiin toimenpide on kohdistunut. Samalla myös pykälän 4 momentissa tarkoitettu luvan myöntänyt tuomioistuimien saisi tiedon asiasta. Muutos vastaa pakkokeinolain ja poliisilain 1.10.2023 voimaan tullutta muutosta.

60 §. *Viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin.* Pykälää ja sen otsikkoa muutettaisiin 4 §:ään ehdotettujen muutosten takia niin, että "teleyrityksen" sijasta viitataan "viestinnän välittäjään".

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Tullin rikostorjuntalain 64 §:n perusteella valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä laissa tarkoitettujen salaisten tiedonhankintakeinojen käytön järjestämisestä ja valvonnasta sekä toimenpiteiden kirjaamisesta ja valvontaa varten annettavista selvityksistä. Ehdotetun lainsäädännön johdosta on tarkasteltava mahdollisesti aiheutuvat muutostarpeet salaisista pakkokeinoista ja salaisista tiedonhankintakeinoista Tullissa annettuun valtioneuvoston asetukseen (152/2017).

9 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan mahdollisimman nopeasti alkuvuodesta 2024. Tarkoitus on, että laki tulisi voimaan mahdollisimman pian pakkokeinolain ja poliisilain vastaavien

muutosten voimaan tulon jälkeen (laki 452/2023 ja 492/2023). Pakkokeinolain ja poliisilain vastaavat muutokset tulivat voimaan 1.10.2023. Mahdollisimman samanaikainen voimaantulo pakkokeinolain ja poliisilain muutosten kanssa helpottaisi Tullin rikostorjuntalain soveltamista viranomaisissa ja tuomioistuimissa. Lain voimaantulo edellyttää PTR-viranomaisten yhteistyötä sekä riittävää viranomaiskoulutusta. Lakiin ehdotetaan siirtymäsäännöstä, jonka mukaan lain voimaan tullessa voimassa oleviin salaisiin tiedonhankintakeinoihin sovellettaisiin uuden lain säännöksiä. Sanottu tarkoittaisi ensiksikin sitä, että ennen lain voimaantuloa määrätty jatkuvakestoinen tiedonhankintakeino säilyisi voimassa uuden lain voimaantullessa. Tiedonhankintakeinon voimassapysymiseen ja kumoamiseen kuten muutenkin sen voimassa ollessa suoritettaviin toimenpiteisiin sovellettaisiin uuden lain säännöksiä.

10 Toimeenpano ja seuranta

Koska useat esityksessä ehdotettavat muutokset ovat varsin keskeisiä sekä toimivaltuuksien kohteena olevien henkilöiden että sääntelyä käytännössä soveltavan Tullin kannalta, ehdotetun lainsäädännön toimivuutta tulee sen voimaantultua seurata sen varmistamiseksi, että ehdotuksilla saavutetaan niillä tavoitellut vaikutukset. Vastaavasti tulee seurata uudistuksen vaikutuksia Tullin työmäärään.

11 Suhde muihin esityksiin

Oikeusministeriössä on asetettu elokuussa 2021 julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta käsittelevä työryhmä, jonka yhtenä tehtävänä on valmistella ehdotus tarvittavista pakkokeinojen ja poliisin toimivaltuuksien käyttämiseen liittyvistä vahingonkorvausoikeudellisista erityissäännöksistä (OM045:00/2021). Työryhmämietintö oli lausuntokierroksella talvella 2023. Työryhmän toimeksiantoon kuuluvia kysymyksiä ei ole tarkasteltu tässä esityksessä.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

12.1 Yleistä

Esityksen nykytilan kuvauksessa sekä säännöskohtaisissa perusteluissa on jo edellä arvioitu perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja suojaamiseen liittyviä kysymyksiä siltä osin kuin niillä on vaikutusta siihen, minkälaisiksi ehdotetut säännökset muodostuvat ja miten niitä tulisi tulkita. Huomioon on otettu myös eduskunnan perustuslakivaliokunnan kannanotot.

Rikostorjunnan toimenpiteillä puututaan perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista erityisesti perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 9 §:n 1 momentissa turvattuun liikkumisvapauteen, 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Lisäksi ehdotuksia arvioitaessa merkitystä on myös perustuslain 21 §:n säännöksillä oikeusturvasta. Samaan aikaan on selvää, että rikosten estäminen, paljastaminen ja eräiden vaarojen torjuminen ovat tavoitteita, joiden saavuttamista yleinen etu ja yhteiskunnallinen intressi voimakkaasti edellyttävät.

Perustuslain kannalta merkityksellisimpinä voidaan lähtökohtaisesti pitää lainsäädäntömuutoksia, joilla annetaan viranomaisille uusia yksilöön kohdistuvia toimivaltuuksia tai laajennetaan jo olemassa olevia toimivaltuuksia taikka joilla muuten rajoitetaan yksilön oikeuksia tai toimintavapautta. Käsitellessään edellä esityksessä mainittuja pakkokeinolain ja poliisilain muutoksia perustuslakivaliokunta kiinnitti yleisesti huomiota siihen, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat

toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetyt valtuudet. Vähäinenkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia. (PeVL 98/2022 vp, kohta 2; PeVL 99/2023 vp, kohta 3).

Huomiota voidaan tältä osin kiinnittää siihen, että esityksessä ei ehdoteta kokonaan uusia toimivaltuuksia. Esityksessä kuitenkin ehdotetaan jo olemassa oleviin toimivaltuuksiin tiettyjä muutoksia, joista osa on luonteeltaan toimivaltuuden käyttöalaa laajentavia. Esitystä on tältä osin arvioitava perusoikeussäännöksiin sisältyvien lakivarausten kannalta ottaen samalla huomioon perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset kuten rajoituksen tarkkarajaisuus ja täsmällisyys, rajoittamisen perusteena olevien syiden hyväksyttävyyden, suhteellisuusvaatimuksen täyttyminen perusoikeutta rajoitettaessa, oikeusturvajärjestelyjen riittävyys ja rajoituksen ristiriidattomuus Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta.

Esityksen sisältöön on vaikuttanut myös perustuslain 2 §:n 3 momentti, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Esityksessä on siksi pyritty viranomaistoimivaltuuksien kattavaan ja täsmälliseen sääntelyyn. Sääntelyn kehittämiseen tällä tavalla liittyy viranomaistoimivaltuuksien kohteena olevien henkilöiden oikeusaseman parantaminen mukaan lukien oikeusturvajärjestelyjen kohentaminen.

12.2 Salaiset tiedonhankintakeinot

12.2.1 Yleistä

Tullin rikostorjuntalain salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan 3 lukuun ehdotetaan eräitä perusoikeusrajoitusten kannalta merkityksellisiä muutoksia. Luvun osalta merkitystä on tässä tarkastelussa ennen kaikkea perustuslain 10 §:llä, jonka mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu ja henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Lailla voidaan kuitenkin säätää rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä ja välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen esimerkiksi yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä, turvallisuustarkastuksessa ja vapaudenmenetyksen aikana.

Rikoksen tutkinnan voidaan sanonnallisesti ymmärtää tarkoittavan vain jo tehtyjen rikosten selvittämistä. Rikoksen tutkintana pidetään perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettussa mielessä kuitenkin myös sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei vielä olisi ehtinyt toteutuneen teon asteelle (PeVL 2/1996 vp, s. 2/I, PeVL 5/1999 vp, s. 2–3). Näin ollen esimerkiksi televalvontaa on katsottu perustuslain 10 §:n 3 momentin estämättä voitavan käyttää tiettyjen rikosten estämiseen (PeVL 5/1999 vp; PeVL 2/1996 vp).

Perustuslakivaliokunta otti kyseisen lainkohdan tulkintaan kantaa myös perustuslain muuttamista koskeneessa mietinnössään PeVM 4/2018 vp (s. 5–6). Valiokunta toteaa, että perustuslain 10 §:n 3 momentin rajoituslauseketta on jo ennen uuden perustuslain voimaantuloa (ks. esim. PeVL 2/1996 vp, PeVL 5/1999 vp) tulkittu varsin johdonmukaisesti siten, että rikoksen tutkintana pidetään sellaisia toimenpiteitä, joihin ryhdytään jonkin konkreettisen ja

yksilöidyn rikosepäilyn johdosta, vaikka rikos ei olisi vielä edennyt toteutuneen teon asteelle. Tältä osin tulkinta on vakiintunut eikä siitä ole epäselvyyttä.

Perustuslakivaliokunta on käsitellessään edellä esityksessä viitattua pakkokeinolain sääntelyä todennut, että kyseessä on perus- ja ihmisoikeusherkkä sääntelykohde, jossa on sovittava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopusoinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys. (PeVL 98/2022 vp, kohta 1).

12.2.2 Televalvonta

Televalvontaan liittyen esityksessä ehdotetaan, että televalvontalupaa ei enää jatkossa haettaisi ja määrättäisi tiettyjä yksilöityjä teleosoitteita tai telepäätelaitteita koskien, vaan arvioitavana olisi, voidaanko televalvontaa kohdistaa mihin tahansa tietyn tiedonhankinnan kohteen käytössä olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen. Henkilön käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen virkavastuulla selvitettäväksi asiaksi. Tämän olisi tehtävä toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillinen päätös, jossa olisi nimenomaisesti perusteltava syyt toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle. Samalla asiaan liittyvää Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 55 §:n säännöstä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että se koskisi myös televalvonnan keskeyttämistä, jos käy ilmi, että televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin. Lisäksi tiedonhankinnan kohteelle televalvonnasta jälkikäteen tehtävässä ilmoituksessa olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

Perustuslakivaliokunta on todennut pakkokeinolakiin ehdotettua vastaavaa muutosta käsitellessään, että ehdotus tarkoittaa, että televalvonnan laajuus ja kohdistuminen henkilön hallussa olevaan tai muuten hänen käyttämäkseen oletettuun laitteeseen tai osoitteeseen jää riippumaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai suojelupoliisin päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksestä. Ehdotus merkitsee perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan huomattavaa ja periaatteellisesti merkittävää muutosta perustuslain 10 §:ssä turvatun luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan rajoittamista koskevaan lainsäädäntöön. Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan ehdotettu muutos on omiaan heikentämään telepakkokeinojen käyttöä koskevaa oikeussuojaa (PeVL 98/2022 vp, s. 3–4). Vastaavalla tavalla perustuslakivaliokunta on todennut käsitellessään poliisilakiin ehdotettua vastaavaa muutosta ja katsonut sen olevan omiaan heikentämään salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä koskevaa oikeussuojaa (PeVL 99/2022 vp, kohta 5 ja 6).

Ehdotettu muutos ei tarkoita televalvonnan edellytysten muuttamista. Tuomioistuin päättäisi edelleenkin henkilöstä, jonka viestintään televalvonta kohdistuu. Henkilön käyttämien teleosoitteiden ja -päätelaitteiden yksilöintitietojen selvittäminen jäisi edelleen Tullin virkavastuulla selvitettäväksi asiaksi. Pidättämiseen oikeutettu virkamies tekisi toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista erillisen päätöksen, jossa tulisi nimenomaisesti perustella, miksi toimenpiteen kohteeksi on valittu juuri kyseessä olevat teleosoitteet tai telepäätelaitteet. Päätös olisi Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 62 §:ssä tarkoitetun laillisuusvalvonnan piirissä. Päätöksen perusteluvollisuutta, jälkivalvontaa ja oikeusturvatakeita korostettaisiin myös muuttamalla Tullin rikostorjuntalain salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittamista koskevaa 3 luvun 57 §:ää niin, että televalvontaa koskevassa ilmoituksessa tiedonhankinnan kohteelle olisi yksilöitävä toimenpiteen kohteena

olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet. Samalla myös pykälän 4 momentissa tarkoitettu luvan myöntänyt tuomioistuin saisi tiedon asiasta.

Sanotuista syystä ehdotusta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

12.2.3 Peitelty tiedonhankinta

Tullin rikostorjuntalain 11 §:ssä tarkoitettu peitelty tiedonhankinta ehdotetaan mahdollistettavaksi tietoverkossa tehtynä myös estettäessä rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Peitellyn tiedonhankinnan mahdollistamista alemmalla kynnyksellä tietoverkoissa kuin varsinaista peiteltyä tiedonhankintaa voidaan perustella ennen kaikkea sillä, että tietoverkossa tapahtuvalle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on jo sinänsä tyypillistä, ettei toisen osapuolen henkilöllisyyttä aina tiedetä, vaan tämä voi esiintyä esimerkiksi nimimerkillä. Lisäksi tietoverkossa tapahtuvan toiminnan dokumentointi voidaan toteuttaa helpommin ja tarkemmin kuin muussa peiteltyssä tiedonhankinnassa, joten jälkikäteen on luotettavasti selvitettävissä, kuinka peiteltyssä tiedonhankinnassa on toimittu. Tietoverkkoympäristössä ei ole myöskään muussa ympäristössä tapahtuvan toiminnan turvallisuusriskejä. Kun lisäksi otetaan huomioon, että ehdotuksella voidaan vähentää toiminnan kohteena olevan perusoikeuksiin enemmän puuttuvaa peitetoimintaa tietoverkossa, muutosta ei ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

12.2.4 Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Tullin rikostorjuntalain 3 luvun 53 §:n 2 momentissa ylimääräisen tiedon käyttö mahdollistettaisiin myös tullirikoksena pidettävän huumausainerikoksen selvittämisessä, jonka enimmäisrangaistuksena on kaksi vuotta vankeutta. Edellä todetun mukaisesti eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt ylimääräisen tiedon käytön mahdollistavien rikosten osalta välttämättömänä, että edellytyksenä oleva enimmäisrangaistusraja on korkeampi kuin kaksi vuotta vankeutta. Estettä ei perustuslakivaliokunnan mukaan ole kuitenkaan ollut sille, että säännöksen piiriin otetaan joitakin sellaisiakin yksittäisiä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, mutta jotka kuitenkin vakavuusasteeltaan rinnastuvat muihin momentissa tarkoitettuihin rikoksiin ja jotka täyttävät tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa asetetut vaatimukset.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut, että kahden vuoden enimmäisrangaistusvaatimus toisi sääntelyn piiriin useita sellaisia rikoksia, joita ei voida pitää tuolloisessa perustuslain 10 §:n 3 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta tai kotirauhaa vaarantavina rikoksina (PeVL 32/2013 vp, s. 6–7). Perustuslakivaliokunta on toisaalta toistuvasti katsonut huumausainerikosten kuuluvan yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin (HE 309/1993 vp, s. 54, PeVL 2/1996 vp, s. 2, PeVL 32/2013 vp, s. 3, PeVL 33/2013 vp, s. 3). Sanotun johdosta on selvää, että huumausainerikokset kuuluvat yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Tullin toimivaltaan kuuluu huumausainerikollisuuden torjunta omalla tehtäväalueellaan. Tulli ja poliisi tekevät tiivistä yhteistyötä huumausainerikosten tutkintaan liittyen ja siksi on välttämätöntä, että Tullin ja poliisin toimivaltuudet tällä alalla ovat mahdollisimman yhdenmukaiset. Ehdotusta ei näin ollen ole pidettävä perusoikeuksien suojan kannalta ongelmallisena.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 4 §:n 1 momentti, 6 §:n 4 ja 5 momentti, 13 §:n 3 momentti, 21 §:n 2 momentti, 26 §:n 1 momentti, 44 §:n 3 momentti, 49 §, 53 §:n 2 momentti, 55 §, 57 §:n 1 momentti ja 60 § sekä
lisätään 3 luvun 6 §:ään uusi 6 momentti ja 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

3 luku

Salainen tiedonhankinta

4 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 36 kohdassa tarkoitetun *viestinnän välittäjän* hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty mainitun pykälän 43 kohdassa tarkoitettuun yleiseen viestintäverkkoon tai siihen liitettyyn viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. *Välitystiedolla* tarkoitetaan mainitun pykälän 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

6 §

Televalvonnasta päättäminen

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen enintään kuukaudeksi kerrallaan, ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

- 1) toimenpiteen perusteena oleva tullirikos ja sen oletettu teko aika tai toimenpiteen perusteena oleva vaara;
- 2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen tai henkilön ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;
- 3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;
- 4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;
- 5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;
- 6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu tullimies;
- 7) mahdolliset televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa 5 momentin 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

11 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Tulli saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa tullirikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

13 §

Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset

Tullilla on oikeus tullirikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Tullille voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. Tulli saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteen sijaintipaikasta riippumatta.

21 §

Teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen

Tulli saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain teleosoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Liikenne- ja viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

26 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Sen estämättä, mitä 25 §:ssä säädetään, yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetointia suorittava tullimies saa osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkia toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä, osallistua henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamiseen, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaan;

- 2) tullimiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
3) avustaminen edistää merkittävästi toiminnan tavoitteen saavuttamista.
-

44 §

Menettely tuomioistuimessa

Jos henkilö on 6 §:n 5 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon ja tuomioistuin on myöntänyt luvan televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä tullimiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tullirikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun tullimiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

49 §

Kuuntelu- ja katselukiellot

Teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua koskeviin kieltoihin sovelletaan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ää kuuntelu- ja katselukielloista.

53 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on tullirikoksena pidettävästä huumausainerikoksesta.

55 §

Televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset televalvonnalla saadut tiedot ja kuuntelulla saadut tallenteet sekä tällaisilla tiedonhankintakeinoilla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään tässä luvussa, taikka että toimenpiteen kohteena oleva henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

57 §

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen

Televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Henkilöön kohdistettua televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet teleosoitteet ja telepäätelaitteet.

60 §

Viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Viestinnän välittäjän on ilman aiheutonta viivytystä tehtävä televerkkoon televalvonnan edellyttämät kytkennät. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa Tulli toteuttaa televalvonnan teknisellä laitteella. Viestinnän välittäjän on lisäksi annettava pidättämiseen oikeutetun tullimiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 25.1.2024

Pääministeri

Petteri Orpo

Valtiovarainministeri Riikka Purra

Laki

rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 3 luvun 4 §:n 1 momentti, 6 §:n 4 ja 5 momentti, 13 §:n 3 momentti, 21 §:n 2 momentti, 26 §:n 1 momentti, 44 §:n 3 momentti, 49 §, 53 §:n 2 momentti, 55 §, 57 §:n 1 momentti ja 60 § sekä
lisätään 3 luvun 6 §:ään uusi 6 momentti ja 11 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

Salainen tiedonhankinta

Salainen tiedonhankinta

4 §

4 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan tässä laissa tunnistamistietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty tietoyhteiskuntakaareissa (917/2014) tarkoitettuun yleiseen viestintäverkkoon tai siihen liitettyyn viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. Tunnistamistiedolla tarkoitetaan tietoyhteiskuntakaaren 3 §:n 40 kohdassa tarkoitettua oikeus- tai luonnolliseen henkilöön yhdistettävissä olevaa tietoa, jota käsitellään viestien välittämiseksi.

Televalvonnalla tarkoitetaan sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 3 §:n 36 kohdassa tarkoitettun **viestinnän välittäjän** hallussa olevien välitystietojen hankkimista viestistä, joka on lähetetty mainitun pykälän 43 kohdassa tarkoitettuun yleiseen viestintäverkkoon tai siihen liitettyyn viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen, sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitiedon hankkimista taikka osoitteen tai laitteen käytön tilapäistä estämistä. **Välitystiedolla** tarkoitetaan mainitun pykälän 7 kohdassa tarkoitettuun käyttäjään tai 30 kohdassa tarkoitettuun tilaajaan yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

6 §

6 §

Televalvonnasta päättäminen

Televalvonnasta päättäminen

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä enintään kuukaudeksi kerrallaan, ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva tullirikos ja sen oletettu tekoaika tai toimenpiteen perusteena oleva vaara;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen;

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;

4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;

5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

6) toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;

7) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu tullimies;

8) televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Lupa voidaan antaa ja päätös tehdä *luvan antopäivästä tai päätöksen tekopäivästä alkaen* enintään kuukaudeksi kerrallaan, ja lupa tai päätös voi koskea myös luvan antamista tai päätöksen tekemistä edeltänyttä määrättyä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi.

Televalvontaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava:

1) toimenpiteen perusteena oleva tullirikos ja sen oletettu tekoaika tai toimenpiteen perusteena oleva vaara;

2) henkilö, jonka voidaan perustellusti olettaa syyllistyneen 1 kohdassa tarkoitettuun rikokseen *tai henkilön ollessa tuntematon toimenpiteen kohteena oleva teleosoite tai telepäätelaitte;*

3) tosiseikat, joihin henkilöön kohdistuva epäily ja televalvonnan edellytykset perustuvat;

4) suostumus, jos se on televalvonnan käytön edellytys;

5) luvan voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;

6) televalvonnan suorittamista johtava ja valvova pidättämiseen oikeutettu tullimies;

7) *mahdolliset* televalvonnan rajoitukset ja ehdot.

Pidättämiseen oikeutettu tullimies päättää toimenpiteen kohteena olevista teleosoitteista tai telepäätelaitteista lukuun ottamatta tilanteita, joissa 5 momentin 2 kohdassa tarkoitettu henkilö on tuntematon. Päätöksessä on mainittava perustelut toimenpiteen kohteena olevien teleosoitteiden tai telepäätelaitteiden valitsemiselle.

11 §

11 §

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Peitelty tiedonhankinta ja sen edellytykset

Tulli saa kohdistaa henkilöön peiteltyä tiedonhankintaa tietoverkossa tullirikoksen estämiseksi, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

13 §

13 §

*Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset**Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset*

Tullilla on oikeus tullirikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Tullille voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän.

Tullilla on oikeus tullirikoksen estämiseksi vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella olevan henkilön tekniseen kuunteluun. Tullille voidaan antaa lupa myös viranomaisten tiloissa olevan rikoksen johdosta vapautensa menettäneen henkilön tekniseen kuunteluun. Kuuntelu voidaan toteuttaa kohdistamalla se tilaan tai muuhun paikkaan, jossa tiedonhankinnan kohteena olevan henkilön voidaan olettaa todennäköisesti oleskelevan tai käyvän. *Tulli saa kohdistaa pelkästään tekniseen laitteeseen kohdistuvaa teknistä kuuntelua laitteen sijaintipaikasta riippumatta.*

21 §

21 §

*Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen**Telesoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen*

Tulli saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. Viestintävirasto tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

Tulli saa käyttää 1 momentissa tarkoitettujen tietojen hankkimiseksi ainoastaan sellaista teknistä laitetta, jota voidaan käyttää vain telesoitteen ja telepäätelaitteen yksilöimiseen. *Liikenne- ja viestintävirasto* tarkastaa teknisen laitteen tässä momentissa tarkoitetun vaatimustenmukaisuuden sekä sen, ettei laite ominaisuuksiensa vuoksi aiheuta haitallista häiriötä yleisen viestintäverkon laitteille tai palveluille.

26 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan hankkii toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä, osallistuu henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamisen järjestämiseen, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, *hän on rangaistusvastuusta vapaa*, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
- 2) tullimiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
- 3) avustaminen edistää merkittävästi toiminnan tavoitteen saavuttamista.

44 §

Menettely tuomioistuimessa

Jos tuomioistuin on myöntänyt luvan televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä tullimiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tullirikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun tullimiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

49 §

26 §

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan ja valvottuun läpilaskuun osallistuminen

Sen estämättä, mitä 25 §:ssä säädetään, Jos yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa suorittava tullimies *saa* osallistuessaan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan *hankkia* toimitiloja taikka kulku- tai muita sellaisia välineitä, *osallistua* henkilöiden, esineiden tai aineiden kuljettamisen järjestämiseen, hoitaa taloudellisia asioita taikka avustaa rikollisryhmää muilla näihin rinnastettavilla tavoilla, jos erittäin pätevin perustein on voitu olettaa, että:

- 1) toimenpide tehdään ilman hänen myötävaikutustaankin;
- 2) tullimiehen toiminta ei tule aiheuttamaan vaaraa tai vahinkoa kenenkään hengelle, terveydelle, vapaudelle taikka merkittävää vaaraa tai vahinkoa omaisuudelle; ja
- 3) avustaminen edistää merkittävästi toiminnan tavoitteen saavuttamista.

44 §

Menettely tuomioistuimessa

Jos *henkilö on 6 §:n 5 momentin 2 kohdan mukaisesti tuntematon ja* tuomioistuin on myöntänyt luvan televalvontaan, se saa tutkia ja ratkaista luvan myöntämistä uuteen teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen koskevan asian vaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä tullimiehen läsnä olematta, jos on kulunut vähemmän kuin kuukausi samaa estettävää tullirikosta koskevan lupa-asian suullisesta käsittelystä. Asia voidaan käsitellä mainitun tullimiehen läsnä olematta myös, jos tiedonhankintakeinon käyttö on jo lopetettu.

49 §

Kuuntelu- ja katselukiellot

Teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskeviin kieltoihin sovelletaan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ää.

53 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta.

55 §

Teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen

Jos käy ilmi, että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä kuuntelulla saadut tallenteet ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. *Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu viestiin sisältöön tai 4 §:ssä tarkoitettuihin tunnistamistietoihin taikka että 19 §:n 3 momentissa tarkoitettu henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.*

Kuuntelu- ja katselukiellot

Teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä laitetarkkailua koskeviin kieltoihin sovelletaan pakkokeinolain 10 luvun 52 §:ää kuuntelu- ja katselukielloista.

53 §

Ylimääräisen tiedon käyttäminen

Ylimääräistä tietoa saa käyttää myös, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys tullirikoksen selvittämiseksi ja rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta tai kyse on tullirikoksena pidettävästä huumausainerikoksesta.

55 §

***Televalvonnan,** teknisen kuuntelun ja teknisen laitetarkkailun keskeyttäminen*

Jos käy ilmi, että televalvonta kohdistuu muuhun kuin luvan kohteena olevalta henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin taikka että teknisen kuuntelun kohteena oleva henkilö ei oleskele kuunneltavassa tilassa tai muussa paikassa, tiedonhankintakeinon käyttö on tältä osin keskeytettävä niin pian kuin mahdollista sekä tällaiset televalvonnalla saadut tiedot ja kuuntelulla saadut tallenteet sekä tällaisilla tiedonhankintakeinoilla saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä.

Velvollisuus keskeyttämiseen sekä tallenteiden ja muistiinpanojen hävittämiseen koskee myös teknistä laitetarkkailua, jos käy ilmi, että tarkkailu kohdistuu sellaiseen luottamukselliseen viestiin, jota koskevasta televalvonnasta ja muusta teknisestä tarkkailusta kuin laitetarkkailusta säädetään

tässä luvussa, taikka että toimenpiteen kohteena oleva henkilö ei käytä tarkkailun kohteena olevaa laitetta.

57 §

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen

Televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta.

57 §

Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä ilmoittaminen

Televalvonnasta, suunnitelmallisesta tarkkailusta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisen tiedonhankintakeinon käytöstä on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. *Henkilöön kohdistettua televalvontaa koskevassa ilmoituksessa on yksilöitävä toimenpiteen kohteena olleet telesoitteet ja telepätelaitteet.*

60 §

Teleyrityksen avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Teleyrityksen on ilman aiheetonta viivytystä tehtävä televerkkoon televalvonnan edellyttämät kytkennät. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa Tulli toteuttaa televalvonnan teknisellä laitteella. Teleyrityksen on lisäksi annettava pidättämiseen oikeutetun tullimiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

60 §

Viestinnän välittäjän avustamisvelvollisuus ja pääsy eräisiin tiloihin

Viestinnän välittäjän on ilman aiheetonta viivytystä tehtävä televerkkoon televalvonnan edellyttämät kytkennät. Sama koskee myös niitä tilanteita, joissa Tulli toteuttaa televalvonnan teknisellä laitteella. *Viestinnän välittäjän* on lisäksi annettava pidättämiseen oikeutetun tullimiehen käyttöön hallussaan olevat teknisen seurannan toimeenpanoa varten tarpeelliset tiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20